

NIEPOKALANIE POCZĘTA A DUCH ŚWIĘTY WEDŁUG NAUCZANIA JANA PAWŁA II

Obecny rok 1998 – to Rok Ducha Świętego w trakcie przygotowań do obchodów 2000-lecia od narodzin Jezusa Chrystusa. W związku z tym daje się zauważyć wzmożoną ilość publikacji, konferencji i spotkań poświęconych Trzeciej Osobie Trójcy Świętej. Współczesna teologia ciągle pogłębia rolę i znaczenie Ducha Świętego w Kościele i świecie. Mocnym impulsem do nowych badań i refleksji stał się Sobór Watykański II. Szczególną cechą tych pneumatologicznych zainteresowań są liczne próby systematycznego i teologicznego spojrzenia na związek łączący Maryję z Duchem Świętym, gdyż nie da się prowadzić integralnie pojętych badań nad mariologią poza pneumatologicznym kontekstem¹.

Pogłębione teologicznie relacje zachodzące między Maryją a Duchem Świętym występują również w nauczaniu papieża Jana Pawła II. W jego obszernym, dwudziestoletnim nauczaniu interesujące nas zagadnienie możemy odnaleźć w następujących miejscach: przede wszystkim w encyklikach *Redemptoris Mater* oraz *Dominum et Vivificantem*. Inne znaczące miejsca to cykle katechez wygłaszane podczas audyencji generalnych: należą tu głoszone w latach 1989-1991 katechezy na temat Ducha Świętego² oraz cykl maryjnych katechez z lat 1995-1997³. Ponadto wiele bogatego materiału znajduje się w papieskich rozważaniach podczas modlitwy „Anioł Pański” oraz w homiliach wygłaszanych w czasie świąt maryjnych i podczas uroczystości Zesłania Ducha Świętego. Mniej liczne miejsca to: modlitwy-akty oddania Matce Bożej tych narodów, które odwiedza papież podczas swoich podróży apostolskich oraz homilie wygłaszane w związku z udzielaniem sakramentu święceń i bierzmowania. Taka kolejność i uporządkowanie materiału jest podyktowane ważnością nauki na ten temat oraz ilością występujących wzmianek.

Temat niniejszego wystąpienia zaproponowany przez organizatorów: „Maryja a Duch Święty. Badania nad nauczaniem Jana Pawła II” jest z pewnością bardzo ogólny i obszerny i potrzebuje dogłębnego przeanalizowania. Studia nad tym zagadnieniem są coraz częściej podejmowane i naświetlane pod różnymi aspektami. Z tego względu razem z ks. Wacławem Siwakiem, w naszym dwugłosie, postanowiliśmy ograniczyć się do kwestii bardziej szczegółowych, chcąc tym samym ukazać nasze zainteresowanie papieskim nauczaniem i wnieść swój wkład do tego interesującego zagadnienia. Ks. Siwak zaprezentuje w swoim referacie temat: „Maryja – Oblubienica Ducha Świę-

¹ Zob. J. Kudasiewicz, *Matka Odkupiciela*, Kielce 1996, s. 238-240; R. Cantalamessa, *Maryja zwierniactwem dla Kościoła*, Warszawa 1984, s. 183-185.

² Jan Paweł II, *Wierzę w Ducha Świętego, Pana i Ożywiciela*, Citta del Vaticano 1992.

³ Tenże, *Katechezy maryjne*, Częstochowa 1998.

togo w nauczaniu Jana Pawła II”, a ja chciałbym się więc skupić wokół roli Ducha Świętego w Niepokalanym Poczęciu NMP. W *Dominum et Vivificantem* papież stwierdza, że „Tajemnica Wcielenia stanowi zenit (...) samoudzielania się Boga w porządku łaski (...) poczęcie bowiem i narodziny Jezusa Chrystusa są największym dziełem, jakiego dokonał Duch Święty w dziejach stworzenia oraz w dziejach zbawienia”⁴. Szczególna rola we Wcieleniu przypadła Maryi, gdyż to w Jej łonie „za sprawą Ducha Świętego” począł się Bóg-Człowiek. Tu najgłębiej uwidacznia się Jej związek z Duchem Świętym, mocą którego poczęła Syna Bożego stając się Matką Słowa Wcielnego. Teologiczna refleksja papieża przedstawiająca oblubieńczą więź łączącą Ducha Świętego z Maryją najgłębiej się wyraża w ukazywaniu Misterium Wcielenia. Drugim takim wyjątkowym miejscem jest Tajemnica Wieczernika Zielonych Świąt, kiedy Maryja z Apostołami modli się o dary Ducha Świętego (por. Dz 1, 14). Te dwa momenty są tak istotne w papieskim nauczaniu ze względu na ich biblijne zakotwiczenie. Św. Łukasz mówi wyraźnie o Duchu Świętym, który zstąpił na Maryję w czasie Zwiastowania (Łk 1, 35) i który nappełnił Ją w Wieczerniku, gdy trwała na jednomyślniej modlitwie.

Najświętsza Maryja, aby stać się Matką Chrystusa, Bożą Rodzicielką została przewidziana w odwiecznym planie zbawczym przez Boga. Tajemnica niepokalanego poczęcia jest przygotowaniem Jej do pełnienia roli Matki Bożej. To ta sama moc Ducha Świętego, która osłania Ją w momencie zwiastowania, ta właśnie moc działa w Niej, kiedy się Ona niepokalanie poczyną. „Duch Święty zstępuje na Maryję i w Niej działa – mówiąc chronologicznie – jeszcze przed Wcieleniem, to jest w Jej niepokalanym poczęciu”⁵. Czyli Niepokalane Poczęcie – to dzieło Ducha Świętego. Jednak kiedy Kościół wpatruje się w Niepokalaną, to jego zapatrzenie sięga jeszcze dalej niż tylko do ziemskich początków życia Maryi, dalej niż do samego „początku” dziejów człowieka i dziejów stworzenia – sięga „aż do odwiecznej Bożej Myśli i Miłości, w której Maryja poczęła się naprzód, nieskończenie wcześniej, aniżeli poczęła się na ziemi”⁶. Dlatego liturgia uroczystości Niepokalanego Poczęcia stosuje do Maryi parafrazę słów z księgi Mądrości Syracha: „Sam ją stworzył w Duchu Świętym i wylał ją na wszystkie dzieła rąk swoich” (por. Syr 1, 9-10).

To wyjątkowe wybranie przez Ojca Przedwiecznego i przeznaczenie na Matkę swego Syna dokonuje się za sprawą Ducha Świętego, który jest miłością między Ojcem i Synem w nieogarnionej tajemnicy Trójcy Świętej. Rzeczą charakterystyczną w nauczaniu papieskim jest fakt, że kiedy Jan Paweł II mówi o wyborze Maryi przez Boga, to w stosunku do Ojca stosuje określenie „Przedwieczny”, jakby w ten sposób chciał podkreślić pozaczasowość lub przedczasowość, albo pewnego rodzaju „pierwotność” tego wybraństwa. Drugą charakterystyczną cechą jest ukazywanie niepokala-

⁴ DV 50.

⁵ *Duch Święty i Maryja: wzór osobistego związku Boga i człowieka*, w: *Wierzę w Ducha Świętego...*, dz. cyt., s. 183.

⁶ *Sam Ją stworzył w Duchu Świętym*, w: *Nauczanie Papieskie III, 2(1980)*, Poznań 1989, s. 806.

lanego poczęcia Maryi w perspektywie trynitarnej: jako „wyraz miłości i troski Ojca, który otoczył Maryję łaską Chrystusową i blaskiem Ducha Świętego”⁷. Jedyne Ona ze wszystkich ludzi od pierwszego momentu swego istnienia była w najpełniejszej komunii z Ojcem, Synem i Duchem Świętym. Była jakby z Bogiem Trójjedynym duchowo „spokrewniona”. Matka Syna Bożego jest więc w sposób szczególny narodziła z łona Trójcy Przenajświętszej, dlatego możemy o Niej mówić: córko Ojca Przedwiecznego, oblubienico Ducha Świętego, Matko Syna⁸. „W Niej objawia się w sposób szczególny przedziwna inicjatywa Ojca, zbawcze działanie Ducha Świętego i doskonale odkupienie dokonane przez Chrystusa”⁹.

Wybranie Maryi wiąże się z obdarowaniem Ją łaską – łaską wyjątkową, „pełnią łaski” pochodzącą od Ducha Świętego. To moc Ducha Miłości sprawia, że Ona jedna spośród wszystkich córek i synów Adama poczyna się i przychodzi na świat „pełna łaski”. Tak nazwał Ją i powitał Anioł Gabriel: „Bądź pozdrowiona pełna łaski...” (Łk 1, 28). To wyrażenie zaczerpnięte z anielskiego pozdrowienia jest często interpretowane przez papieża w wielu miejscach, a najbardziej w maryjnej encyklice. Często analiza tego zwrotu występuje w kontekście nauki o Niepokalanym Poczęciu. W myśli Jana Pawła II obok negatywnego ujęcia nauki o Niepokalanym Poczęciu NMP, mówiącym o wolności od dziedzictwa grzechu pierworodnego i zachowaniu Jej przed złą grzechową, występują również ujęcia pozytywne tej prawdy: mianowicie, że Maryja jest cała święta na mocy łaski, cała pełna łaski, to znaczy napełniona Duchem Świętym od pierwszej chwili poczęcia¹⁰. Właśnie w ujęciu pozytywnym, podkreślającym świętość Maryi, mówi papież o „pełni łaski” jako owocu działania Ducha Świętego. To On sprawia, że Maryja jest w pełni gotowa na to, by stać się Matką Boga – *Theotokos*, gdyż ta sama potęga miłości sprawiająca, że Syn Boży staje się człowiekiem, powoduje również, że względu na zasługi Odkupiciela, że Maryja jest zachowana od grzechu pierworodnego¹¹. Tak więc jakby pomostem między Niepokalanym Poczęciem a Jej Bożym Macierzyństwem jest Duch Święty – najpierw jako Duch świętości w Matce Niepokalanej, a potem Duch najwyższa moc, który sprawia, że „Święte”, które z Niej się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym.

Papież naucza: „Pełna łaski – oznacza Macierzyństwo Boże. Pełna łaski – oznacza też Niepokalane Poczęcie. Niepokalane Poczęcie ze względu na Boże Macierzyństwo. Taki jest porządek łaski – czyli zbawczej Ekonomii Bożej”¹². Ten porządek Bożej ekonomii Odkupienia sprawia, że możemy się zwracać do Maryi: *Filia Tui*

⁷ *Niepokalane Poczęcie*, w: *Katechezy maryjne*, dz. cyt., s. 103.

⁸ Zob. *Matka przywróconego ładu*. Msza św. w Bazylice Santa Maria Maggiore, „L'Osservatore Romano” 11-12 (1984) s. 22.

⁹ *Matka Zbawiciela*. List Papieża do uczestników sympozjum teologicznego poświęconego encyklice „Redemptoris Mater”, „L'Osservatore Romano” 5 (1988) s. 6.

¹⁰ Zob. *Niepokalane Poczęcie*, w: *Nauczanie Papieskie IV 2* (1981), Poznań 1989, s. 392.

¹¹ Zob. *Świadectwo nadziei, którą Kościół chce zwiastować wszystkim ludziom*. Homilia podczas mszy św. w Bazylice Matki Boskiej Większej, w: *Nauczanie Papieskie IV 2* (1981) s. 394; *Tajemnica Wcielenia: „I poczęła z Ducha Świętego”*. w: *Wierzę w Ducha Świętego*, s. 180.

¹² *Matka przywróconego ładu*, s. 22.

beati Filii: Córko Twojego błogosławionego Syna. Tłumaczy to bowiem tajemnica Niepokalanego Poczęcia¹³.

Kolejne znaczenie tytułu „Łaski pełna” w odniesieniu do Maryi w perspektywie Jej więzi z Duchem Świętym odnajdujemy w encyklice *Redemptoris Mater*. Papież pisze: „Kiedy czytamy, że zwiastun mówi do Maryi „Łaski pełna”, kontekst ewangeliczny (...) pozwala nam zrozumieć, że chodzi tutaj o szczególne błogosławieństwo pośród wszelkich „błogosławieństw duchowych w Chrystusie”. W tajemnicy Chrystusa jest Ona [Maryja] obecna już „przed założeniem świata” jako Ta, którą Ojciec „wybrał” na Rodzicielkę swego Syna we Wcieleniu – a wraz z Ojcem wybrał Ją Syn i odwiecznie zawierzył Duchowi świętości”¹⁴.

„Łaski pełna” to imię własne Maryi, która jest święta i najświętsza, absolutnie czysta, Ta w której mieszka doskonała świętość. Kiedy bowiem Ojciec postanowił zesłać na ziemię Syna, to pragnął, aby narodził się On z niewiasty za pośrednictwem Ducha Świętego i by ta Niewiasta była doskonałą świętością i czystością. Dlatego stworzył Ją niepokalaną. Tę świętość powoduje w Maryi moc Ducha Świętego, co Jan Paweł II wyraża w modlitwie na Placu Hiszpańskim w Uroczystość Niepokalanego Poczęcia: „Oto ogarnia Cię moc Najwyższego: Duch Święty – Sprawca świętości. (...) O Ty, zwycięska w swym Niepokalanym Poczęciu. Zwycięska mocą Boga Samego, mocą Łaski”¹⁵.

Tajemnica Maryi – „Pełnej Łaski” osiąga swą pełnię we Wniebowzięciu. Papież zauważa, że między tajemnicą Wniebowzięcia a Niepokalanego Poczęcia istnieje spójność. Interpretując słowa Apokalipsy: „Ukazał się wielki znak na niebie: Niewiasta obleczona w słońce” (Ap 12, 1) stwierdza, że w misterium Wniebowzięcia ów znak osiąga swą pełnię. „Niewiasta zostaje obleczona w słońce niezgłębionego Bóstwa. W słońce nieprzeniknionej Trójcy. „Pełna łaski”: jest pełna Ojca i Syna i Ducha Świętego, gdy udzielają się Jej jako jeden Bóg – Bóg Stworzenia i Objawienia, Bóg Przywierza i Odkupienia, Bóg Początku i Kresu. Alfa i Omega. Bóg – Prawda. Bóg – Miłość. Bóg – Łaska. Bóg – Świętości”¹⁶.

Bardzo interesująca jest również antropologiczna konsekwencja związku Maryi z Duchem Świętym w tajemnicy Jej Niepokalanego Poczęcia. Następca św. Piotra uczy, że Niepokalane Poczęcie w historii ludzkich pokoleń stanowi najdoskonalszą realizację działania Ducha Świętego kształtującego Maryję od samego początku „nowym stworzeniem, ziemią nieskalaną i świątynią Ducha Świętego”¹⁷. W tajemnicy Niepokalanego Poczęcia Maryi narodziny człowieka zbiegają się z odrodzeniem z Ducha.

¹³ Zob. tamże.

¹⁴ RM 8.

¹⁵ *Abyśmy zło dobrem zwyciężali. Modlitwa Papieża do Matki Boskiej na Placu Hiszpańskim*, „L'Osservatore Romano” 11-12 (1984) s. 1.

¹⁶ *Pielgrzymujemy do Lourdes, ażeby przybliżyć się do tajemnicy Odkupienia. Homilia wygłoszona podczas centralnej Mszy św. w uroczystość Wniebowzięcia Matki Bożej*, „L'Osservatore Romano” 7-8 (1983) s. 1.

¹⁷ Zob. *Co oznacza prawda o Niepokalanym Poczęciu*, „L'Osservatore Romano” 12 (1983) s. 3.

Podczas gdy pozostali ludzie dotknięci przez grzech pierworodny dostępują odrodzenia z Ducha dopiero w sakramencie chrztu, a więc po narodzinach, to Maryja jest tu wyjątkiem, który przez swe poczęcie jest już „nowym stworzeniem”, w którym zaczęła się „odnowa ziemi”. To wszystko powoduje w Niej Duch Ożywiciel, którego mocą poczyną w sobie „Początek świata lepszego” (*initium mundi melioris*) – Jezusa Chrystusa. Ten „nowy początek”, „Boży początek” znalazł swój pierwszy wyraz w Niepokalanym Poczęciu Dziewicy, gdy łaska odniosła w Niej zwycięstwo nad grzechem¹⁸. Maryja jako „nowe stworzenie”, będąc wybranym mieszkaniem Trójcy Przenajświętszej, mistyczną Oblubienicą Ducha Świętego, świątynią, w której mieszka chwała Trójcy staje się „wszechmocą błagającą” u Syna, byśmy mogli stać się „świątynią Bożą, zamieszkałą i oświeconą przez Ducha Bożego”¹⁹.

Niepokalane Poczęcie Maryi w wymiarze eschatologicznym nabiera bogatego znaczenia eklezjalnego. Najświętsza Dziewica stojąc u zbiegu starego i nowego przymierza jest kresem mesjańskim Kościoła Izraela oraz pierwszą i wzniosłą realizacją nowego ludu dzieci Bożych. Z Nią zaczyna się Kościół nowotestamentowy, bez zmały i zmarszczki, w pełni łaski Ducha Świętego. „Z Nią, arcydziełem Boga Ojca, najczystszy odbicie łaski Ducha Świętego, poczyną się Kościół Chrystusa. W Maryi widzimy niepokalane poczęcie Kościoła, który jest świątynią i oblubienicą”²⁰. Niepokalana Dziewica odzwierciedla też w sobie tajemnicę nadprzyrodzonej płodności z Ducha Świętego i jest w tym „pierwowzorem” Kościoła, który również „staje się matką: przez przepowiadanie bowiem i chrzest rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia synów z Ducha Świętego i z Boga zrodzonych” (LG 64)²¹.

Maryja jest zjednoczona z Kościołem, a Kościół z Maryją, gdyż w Niej dostrzega najdoskonalszy wzór swojej specyficznej misji, która jest misją dziewicy i matki zarazem. Kościół pragnie tak jak Ona być dziewicą i matką. Ów maryjny profil lub wymiar jest w Kościele stale obecny. Papież zauważa, że ten maryjny wymiar Kościoła widoczny jest w tym, iż on podobnie jak Maryja, żyje w łasce, poddany jest Duchowi Świętemu i w posłuszeństwie Parakletowi zdąża drogą wiary. „W tym sensie Maryjny wymiar Kościoła znajduje się przed wymiarem Piotrowym, choć jest z nim ściśle związany i wobec niego komplementarny. Niepokalana poprzedza wszystkich, a więc i także samego Piotra i Apostołów. Dzieje się tak nie dlatego, że Piotr i Apostołowie, podobnie jak cały rodzaj ludzki zrodzeni w stanie grzechu wchodzą w skład *Ecclesia sancta ex peccatoribus*, ale także dlatego, że jedynym celem ich potrójnego *munus* jest budowanie Kościoła według tego ideału świętości, którego modelem i pierwowzorem jest Maryja”²².

¹⁸ Zob. *Początek lepszego świata*. w: *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II*, t. 3, Citta del Vaticano 1989, s. 25; *Początek lepszego świata*, „L'Osservatore Romano” 6 (1984) s. 29.

¹⁹ *Ta, która jest najbliższa Trójcy Przenajświętszej*, „L'Osservatore Romano” 5-6 (1983) s. 20.

²⁰ *Początki nowego Ludu Bożego*, „L'Osservatore Romano” 12 (1983) s. 6.

²¹ Zob. *List Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek 1987 roku*, „L'Osservatore Romano” 4 (1987) s. 3.

²² *Maryjny wymiar Kościoła*. Przemówienie do Kolegium Kardynalskiego i członków Kurii Rzymskiej, „L'Osservatore Romano”. Dodatek do rocznika 1987, s. I.

Podsumowując refleksje na temat związku Niepokalanej z Duchem Świętym można powiedzieć, że NMP została przygotowana i ukształtowana przez Ducha Bożego do tego, by w „pełni czasu” włączyć się w tajemnicę zbawienia. Jako wybrana przez Boga została obdarowana „pełnią łaski”. Duch – Dar nie stworzony i przedwieczny darował całemu rodzajowi ludzkiemu Maryję, by Ona we wspólnocie Kościoła prowadziła nas do Ducha Świętego²³.

SUMMARY

In his teaching John Paul II points to deep relationships between Mary Immaculate and the Holy Spirit. One can find this theme in his encyclicals about the Mother of God (*Redemptoris Mater*) and the Holy Spirit (*Dominum et Vivificantem*), in catecheses during his general audiences, reflections at „Angelus Dominum” and in his many homilies. The pope’s theological reflection concerning the spousal union between the Holy Spirit and Mary is focused on the mystery of the Incarnation and the mystery of the Cenacle, for in these two mysteries God-Holy Spirit and Mary are both present. Mary in the mystery of Incarnation becomes the Mother of the Incarnate Word „by the Holy Spirit”, who has chosen her and prepared through her immaculate conception, and enabled her from the very beginning of her existence to enter into the fullest communion with the Holy Trinity. The pope treats Mary’s immaculate conception not only as freedom from the original sin (*via negativa*), but also as her „fullness of grace” through the Holy Spirit, who made her *tota pulchra* and ready for being the Mather of God (*via positiva*). In the Immaculate Mather of the Redeemer the Church sees the mystery of her supernatural fruitfulness out of the Spirit and Mary is still present in it as a pattern of a virgin and mather.

²³ Zob. *Duch Święty obdarza Kościół życiem*. w: *Aniol Pański z Papieżem*, s. 333.